

De Ziel van Kalaupapa

Tekst van de lezing door Professor Dr. E. Woods (Brigham Young University, Provo, Utah, Verenigde Staten) in het Damiaancentrum, Leuven, op 27 mei 2013.

Ontstaan van de Kalaupapa-ervaring

In december 2003 ging ik samen met mijn vrouw JoAnna naar Kalaupapa om onze huwelijksverjaardag te vieren. Een gevaarlijke afdaling op de ezel van de steile, metershoge rotsen van de *Molokai Range* maakte deel uit van onze trip. We kwamen uiteindelijk aan op een zes kilometer breed schiereiland, op heilige grond, op veranderende *terra firma*, Kalaupapa genaamd.

Kalaupapa kan letterlijk vertaald worden als ‘platte vlakte’ of ‘plat blad’.¹ Hoe dan ook, het is zeker en vast voor iedereen die de grenzen van zijn of haar geloof en afkomst overschrijdt, een ware ervaring van broederschap en medeleven. Het is hier dat religieuze scheidslijnen en culturele verschillen vervagen; het is hier dat de liefde van God en van de mens zich op prachtig wijze openbaart. Dit vreedzame, mooie schiereiland lijkt bij uitstek het symbool van Gods universele liefde, die alle uithoeken van de aarde omspant. Onder de gebouwen die hier in meer dan honderd jaar werden neergezet, vinden we niet enkel katholieke, protestantse en mormoonse kerkgebouwen maar ook een kleine boeddhistische tempel. Deze plaats geeft zo niet enkel een thuis aan diverse christelijke geloofsstrekkingen maar reikt ook verder dan het christendom, naar andere levensbeschouwingen. In een wereld met duizenden verschillende religies zijn de onvoorwaardelijke liefde en geest van aanvaarding die heersen op Kalaupapa werkelijk een voorbeeld voor ons allen.

Na onze eerste kennismaking met deze kleine nederzetting hadden JoAnna en ik hetzelfde gevoel als Elder Matthew Cowley toen hij voor het eerst in het midden van de twintigste eeuw op Kalaupapa aankwam: “Toen ik er naartoe ging, vreesde ik dat ik gedeprimeerd zou geraken. Toen ik wegging, wist ik dat ik in vervoering was gebracht. Ik had verwacht dat mijn hart, dat niet erg sterk is, verscheurd zou worden door mededogen, maar ik ging weg met het gevoel dat ik genezen was”. Hij voegde er aan toe: “Ik vertrok... vol appreciatie van mijn vrienden, vol liefde voor mijn vijanden, God dankend en met een hart gezuiverd van alle bijkomstigheden. Ik onderging een ware metamorfose”.²

Damiaan en Napela

In 1873 kwamen twee geestelijke leiders, aanhangers van een verschillend geloof, aan op het schiereiland Kalaupapa: de mormoon Jonathan Hawaii Napela, en de Belgische priester, Pater Damiaan J. De Veuster (sinds zijn

---

¹Emmett Cahill, *Yesterday at Kalaupapa . . .*, (Honolulu, Editions Limited, 1990), 2.

²Elder Matthew Cowley, geciteerd in Lee G. Cantwell, “The Separating Sickness,” *This People* 16, no. 2 (Summer 1995), 63.

heiligverklaring in 2009: de heilige Pater Damiaan). Napela zag het levenslicht op het eiland Maui in 1813. Hij werd in 1848 districtsrechter, en bekeerde zich in 1852 tot de mormoonse Kerk. Toen Napela's echtgenote Kitty besmet geraakte met de ziekte, koos Jonathan ervoor om haar te vergezellen naar de nederzetting en voor haar te zorgen als *kokua* (Hawaiiaans voor 'helper').

In de nederzetting maakte Napela kennis met een andere vorm van dienstbaarheid. Niet lang na zijn aankomst vroeg men hem om het leiderschap van de mormoonse Kerk op Kalaupapa op zich te nemen. Hij vervulde zijn 'roeping' van 1873 tot zijn dood in 1879. Hij stierf aan de gevolgen van lepra, nu door de medische wereld de ziekte van Hansen genoemd.³

Misschien niet toevallig kwam Damiaan in hetzelfde jaar als Napela en zijn vrouw aan in Kalaupapa. Deze Belgische priester zou uiteindelijk internationale roem verwerven door zijn diep geloof en onbaatzuchtige naastenliefde, het best verwoord met zijn eigen woorden: *"Als de ziekte mijn lichaam aantast, zal God mij een ander geven op de dag van de Wederopstanding"*.⁴ Vanaf zijn aankomst in 1873 tot zijn dood op 49-jarige leeftijd, ging zijn zorg naar alle patiënten, ongeacht afkomst of religie. Vooral de weeskinderen die hij vaak begeleidde bij het zingen, hadden een bijzondere plaats in zijn hart. Zijn christelijke dienstbaarheid op Kalaupapa herinnert aan de woorden van de mormoonse Elder Orson F. Whitney: *"God doet ook een beroep [...] op andere mensen wereldwijd om het werk, voor het beperkte aantal mormonen teveel om alleen te doen, tot een goed einde te brengen. [...] Andere goede en grote mannen en vrouwen [...] toonden zich in vele omstandigheden door God geïnspireerd en brachten licht en waarheid"*.⁵

Al snel na hun aankomst in de nederzetting, leerden Jonathan Napela en Pater Damiaan elkaar beter kennen. Beiden kwamen naar Kalaupapa om dienstbaar te zijn. Beiden liepen ze de ziekte van Hansen op door hun naastenliefde. Ondanks een leeftijdsverschil van zevenentwintig jaar en sterk verschillende culturele achtergronden, waren Napela en Damiaan toegewijde aanhangers van hun geloof. Ze waren dan wel de geestelijke leiders van een verschillend geloof, toch werden ze goede vrienden. Een tijdgenoot die op Kalaupapa woonde, schreef: *"Nadat Pater Damiaan aangekomen was in de melaatsennederzetting [...] werden Mr. J. Napela [...] en Pater Damiaan de*

---

³Jonathan en zijn echtgenote Kitty stierven allebei aan de ziekte van Hansen. Zie Kalawao Dodenregister, 1879-1880, Hawaii State Archives.

⁴Pater Damiaan, alias Jozef De Veuster, werd geboren op 3 januari 1840, in Tremelo (België). In 1864 werd hij in Honolulu tot priester van de Congregatie van de Heilige Harten van Jezus en Maria gewijd. Hij was enkele jaren werkzaam op Big Island, Hawaii. Sommige parochianen kregen de ziekte en werden naar Kalawao op het schiereiland Kalaupapa verbannen. Hij verlangde er hevig naar om te gaan werken in de melaatsennederzetting, en toen de kans zich voordeed, stelde hij zich meteen kandidaat. Zie Gavan Daws, *Holy Man: Father Damien of Molokai* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1973), 6, 19, 30-34.

⁵Elder Orson F. Whitney, *Ninety First Annual Conference of The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints*, 1921, 32-33.

beste vrienden".⁶ Wat deze vriendschap des te bijzonder maakt is dat beiden leefden in een tijd waarin de gemoederen tussen verschillende geloofsstrekkingen hoog opliepen in hun bekeringsijver.⁷ Op Kalaupapa ontstond evenwel een nieuw spiritueel klimaat gevoed door de bijzondere relatie tussen deze twee grote mannen en hun ijver om de moeilijke omstandigheden die ze aantroffen bij hun aankomst te verbeteren.

Het lijden beïnvloedt de spiritualiteit op Kalaupapa

Door de invloed van Damiaan, Napela en andere enthousiaste christenen, kwam de verandering snel. Doorheen de jaren maakte het alomtegenwoordige lijden van Kalaupapa een tedere plek. Bernard, een vroegere patiënt, schreef dat Kalaupapa vroeger gezien werd als *"een eiland van de duivel, een poort naar de hel, erger dan een gevangenis"*. Maar hij voegde er aan toe: *"Vandaag is het een poort naar de hemel. Er hangt een zekere spiritualiteit op deze plaats. Al het lijden van degene van wie het bloed het land raakte; het effect is zo krachtig dat de regen het niet kan wegspoelen."*⁸ Een andere patiënt, Makia Malo, schreef: *"Ze dachten dat het de hel was, maar wij dachten dat het de hemel was"*.

In interviews getuigden sommige patiënten over hoe hun Kalaupapa-ervaring hun spiritualiteit heeft beïnvloed, in het bijzonder als het gaat over hun gebedsleven. Zo getuigde patiënt Nancy Toleno het volgende: *"We werden verzorgd [...] Niet enkel door een protestant of een mormoon maar zelfs door katholieke zusters. Iedereen werkte samen [...] Iedereen had nood aan gebeden, en er waren gebeden. En ik was dankbaar dat ik zo dicht, zo dicht bij God was [...] Iemand vroeg "Vraag jij aan God waarom?" Ik zei "Nee, dat doe ik niet". Ik zei gewoon: "Misschien is het een oproep". Ik bedank Hem [...] Ik wil dat mensen de liefde in de harten van de mensen van Kalaupapa kennen, echt kennen [...] We hebben harten. We hebben harten."*⁹

Een andere patiënt die in 1936, op haar veertiende, naar Kalaupapa kwam, wilde eveneens haar dankbaarheid tegenover God uitdrukken, zelfs in moeilijke omstandigheden: *"God weet wat het beste is voor ons ... Je moet blijven geloven, ongeacht wat er in je leven voorvalt, je moet de Heer kunnen danken voor de vele andere goede dingen die we mogen ontvangen, je moet blijven geloven wat er in ons leven ook voorvalt. Ja. Want religie is niet enkel God danken als het goed gaat; religie is net God dankbaar zijn als de dingen niet goed gaan"*.¹⁰

---

⁶Ambrose Hutchison, (inwoner van de nederzetting van 1879 tot 1932), *In Memory of Reverend Father Damien J. De Veuster and Other Priests Who have Labored in the Leper Settlement of Kalawao, Moloka'i*, 19.

⁷In hetzelfde jaar (1873) waarin Damiaan en Napela elkaar ontmoetten, schreef Charles de Varigny dat de Hawaïiaan de katholieke priester geloofde wanneer hij de protestantse zendeling omschreef als een wolf in schapenvacht maar hij geloofde evenzeer de protestantse bedienaar als die sprak over de katholieke priester als een afgodendienaar en over diens kerkdienst als bezoedeld met heidense symbolen. Zie John Tayman, *The Colony* (New York: Scribner, 2006), 91.

⁸Tayman, *The Colony* (New York: Scribner, 2006), 315.

⁹Interview met Nancy Toleno door Fred E. Woods, 7 augustus 2006.

¹⁰Interview met Nancy Brede, 2 augustus 2006.

Deze verticale relatie met het hogere blijkt ook een invloed te hebben op de horizontale relaties, de onderlinge relaties tussen de patiënten. Bovendien hebben verschillende mensen die in contact kwamen met de patiënten op Kalaupapa, gesproken over hoe het lijden doorheen de ziekte de patiënten dichter bij elkaar bracht. Zo schreef Robert Louis Stevenson in zijn boek *Travels to Hawaii* over zijn bezoek aan Kalaupapa: “*Ze waren vreemden voor elkaar, bij elkaar gebracht door een gemeenschappelijk onheil*”. De protestantse schrijfster Ethel H. Damon merkte op haar beurt op dat “*de eenzaamheid van het lijden uiteindelijk zeker gezorgd heeft voor het opheffen van de grenzen tussen geloofsstrekkingen*”.¹¹ Predikant James Drew merkte: “*Ze waren broeders en zusters hier [...] Lepra zorgde daarvoor*”.¹²

De woorden van een Aziatische patiënt, Paul Harada, zijn een echo: “*Hoe meer we lijden, hoe meer kracht we hebben. Hoe groter het lijden, hoe dichter we bij elkaar zijn. Dat is het leven. Als je niet hebt geleden, weet je niet wat geluk is. Anderen kunnen wel iets weten over geluk, maar ik denk dat zij die door de hel zijn gegaan, het geluk intenser ervaren*”.¹³ Diezelfde patiënt zei me over de gemeenschap op Kalaupapa: “*We zijn allemaal vrienden*”. Er heerst daar een “oecumenische filosofie”.¹⁴

De oecumenische filosofie op Kalaupapa

In een aantal interviews heb ik overduidelijk de oecumenische levenshouding op Kalaupapa gezien en gehoord. De mormoonse patiënt Kuulei Bell, bijvoorbeeld, vertelde dat ze soms werd gevraagd om te zingen in het katholieke koor. Kuulei zong niet enkel in een katholiek koor, zij en haar dierbare vriendin en medepatiënt, Lucy Kaona, maakten verschillende uitstappen naar de kerk van Pater Damiaan (Sint-Philomena) in Kalawao, op een goede vijf kilometer van Kalaupapa, om te genieten van de prachtige akoestiek van de kapel en vooral om te zingen voor Pater Damiaan als een eerbetoon aan zijn werk van barmhartigheid.¹⁵

Een ander voorbeeld van oecumene, vertelde Richard Marks, een ex-patiënt, een katholiek en sheriff van Kalaupapa twee decennia lang (zonder arrestaties op zijn staat van dienst), vol zin voor humor. Bij de beschrijving van de katholieke kerstmis op Kalaupapa, legde Marks uit dat “*de protestanten en mormonen vroeger kwamen en plaats namen achteraan zodat wij vooraan moesten zitten*”.¹⁶ Een andere katholieke patiënt, wist te zeggen dat “*we maar al te goed weten wat we allen [de patiënten] doormaakten... Ik denk dat het daarom is dat het aanvoelde alsof we één familie waren ... Wanneer er een plechtigheid plaatsvond, kwam de hele gemeenschap hier rond samen*”.¹⁷

---

¹¹Ethel M. Damon, *Siloama: The Church of the Healing Spring*, 84.

¹²Rev. James Drew geciteerd in Tayman, *The Colony*, 297.

¹³Tayman, *The Colony*, 314.

¹⁴Interview met Paul Harada door Fred E. Woods, zomer 2006.

¹⁵Interviews met Kuulei Bell door Fred E. Woods in Kalaupapa, zomers van 2004–2006.

¹⁶Interview met Richard Marks door Fred E. Woods, 28 juli 2006.

¹⁷Interview met Clarence W. K. Kahilihiwa “Boogie” door Fred E. Woods, 29 juli 2006.

Blijkbaar had deze oecumenische filosofie ook doorheen de twintigste eeuw de bovenhand. De mormoonse bekeerling Mary Sing, die zich de liefdevolle dienstbaarheid van Moeder Marianne Cope voor de geest haalde, vertelde dat *“toen ik in 1917 naar Kalaupapa kwam, leefde iedereen als was men familie van elkaar. Niemand sprak kwaad over de andere religie. Men vormde één geheel. Weet je, men respecteert elk geloof”*. Mary voegde er nog aan toe dat *“als de katholieken een viering hadden... men wachtte op de mormonen om verder te gaan met de dienst... en zo ging het ook met de protestanten, iedereen was gelukkig”*.¹⁸

Eén patiënt, Edwin Lelepali, ‘Pali’ voor de vrienden, een zeer actief lid van de protestantse gemeenschap, vertelde: *“Wij, de katholieke kerk en de mormoonse kerk, kwamen altijd samen. Stond er iets groot te gebeuren, dan deden we dat altijd samen en we genoten ervan”*.¹⁹ Een gedenkwaardige oecumenische viering had plaats snel na de oprichting van een kruis door de Lion’s Club bij Kauhako Krater in 1948 kort voor Pasen. Een auteur schreef het volgende over deze groep mensen van verschillende kerken: *“Twee mormoonse voorgangers assisteerden dominee Alice bij de dienst; veel katholieken woonden de dienst bij. De mensen zongen als nooit tevoren. Hun vreugdevolle boodschap werd gedragen door de wind tot bij de zwaar zieken in het hospitaal van Kalaupapa”*.²⁰

Misschien wel het meest indrukwekkende staaltje van interreligieuze samenwerking in Kalaupapa is de bouw van verschillende kerken. ‘Pali’, bijvoorbeeld, gaf uitdrukking aan zijn vreugde en dankbaarheid toen bewoners van de nederzetting in 1966 de handen in elkaar sloegen om de Siloamakerk te helpen opknappen: *“Protestanten, katholieken en mormonen droegen hun steentje bij tot de verbouwing van deze kerk... ze wilden echt helpen... Als je er kwam tijdens de werken, kon je de geest van liefde zo voelen. Het was zo speciaal samen werken... Het was gewoon prachtig. Ik kan hen nooit genoeg bedanken. Het was wonderlijk”*.²¹ Toen ik hem vroeg of hetzelfde gebeurde toen een twintigste-eeuwse katholieke kerk werd gebouwd, voegde hij eraan toe *“dat iedereen mee hielp zoeken naar middelen voor de kerk... Dat is wat Kalaupapa zo verschillend maakt. Als iemand hulp nodig heeft, staat iedereen klaar”*. Tot slot lichtte deze patiënt toe: *“Dit is onze familie... Het maakt me niet uit welke religie iemand aanhangt... Dat is hoe we ons erbij voelden. Als iemand hulp nodig heeft, zijn we daar, ziet u? ... We staan altijd klaar. Je moet ons niet vragen, we komen gewoon en helpen. Dat is de manier hoe we hier in Kalaupapa zijn groot gebracht. Hoe dan ook, die grote liefde voor elkaar bracht ons samen”*.²²

Dezelfde geest van liefde en samenwerking waarin de bouw van katholieke en protestantse kerken plaats vond, was ook duidelijk in 1965 toen een nieuwe mormoonse kapel werd gebouwd die de oudere vervallen kapel uit 1904

---

¹⁸Interview met Jack en Mary Sing door Ishmael Stagner en Ken Baldrige, Oral History gedateerd 24 februari 1979, BYU-Hawaii Archives, 4.

¹⁹Interview met Edwin Lelepali, “Pali,” door Fred E. Woods, 29 juli 2006.

²⁰Damon, *Siloama: The Church of the Healing Spring*, 90–91.

²¹Interview met Edwin Lelepali, “Pali,” door Fred E. Woods, 9 februari 2007.

²²Interview met Edwin Lelepali “Pali” door Fred E. Woods, 29 juli 2006.

moest vervangen. Na de inwijding van de nieuwe kapel op het einde van dat jaar en na de telling van de werkuren, bleek dat andersgelovigen meer tijd en energie hadden gestoken in de nieuwbouw dan de mormonen zelf hadden gedaan. *“Iedereen werkte hard, en sommigen met een handicap bonden hun handen aan kruiwagens om ook hun steentje bij te dragen”*. De hele nederzetting deelde in de vreugde: de mormoonse vrienden hadden een nieuwe kapel voor hun eredienst.²³

Mijn conclusie is een boodschap van inclusie!

De menslievendheid en ongewone dienstbaarheid op Kalaupapa herinnert aan het belang bruggen te bouwen in plaats van barrières op te werpen, raakpunten te vinden in plaats van twistpunten en elkaar als mens naar waarde te schatten los van etnische afkomst en religie. In mijn ogen is het een sterk voorbeeld van de noodzaak om niet enkel de handen in elkaar te slaan maar ook om over het muurtje te kijken, buiten de eigen geloofsgemeenschap en de ander onze liefde en hulp te schenken. Zulke oecumenische filosofie van inclusiviteit is broodnodig in een wereld die lijdt aan sociale ziekten zoals egoïsme, zelfvoldaanheid, onverdraagzaamheid en vooringenomenheid. Ik hoop dat deze korte beschouwing over de Kalaupapa-nederzetting ons mag blijven herinneringen aan de acute noodzaak om licht voort te brengen in plaats van haat en om volgende Latijnse spreuk in praktijk te brengen: *“In het nodige, eenheid; in het onnodige, vrijheid; en in alles, liefde”*.²⁴

---

²³ Orlene, J. Poulsen, “Kalaupapa – Place of Refuge,” *Relief Society Magazine* (Maart 1968): 210–11.

²⁴ Philip Schaff, *History of the Christian Church*, 2nd ed. (New York: Scribners, 1915), 6:650, legt uit, “this famous motto . . . is often falsely attributed to St. Augustine . . . but is of much later origin. . . The authorship has recently been traced to RUPERTUS MELDENIUS, an otherwise unknown divine.”